

SPOTKANIA Z ZABYTKAMI

miesięcznik popularnonaukowy
TOWARZYSTWA OPIEKI NAD ZABYTKAMI

zrealizowano w ramach Programu Operacyjnego Promocja Czytelnictwa ogłoszonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

1 (251) XXXII Warszawa 2008

ADRES REDAKCJI:

00-460 Warszawa, ul. Agrykoli 1
tel./fax 0-22 622-46-63
e-mail: spotkania@zabytki-tonz.pl

<http://www.spotkania.pl>

REDAKCJA:

Wojciech Przybyszewski
redaktor naczelny

Lidia Bruszewska
zastępca redaktora naczelnego

Ewa A. Kamińska
sekretarz redakcji

Jarosław Komorowski

Elżbieta Wysocka-Zbiegier
opracowanie graficzno-techniczne

WSPÓŁPRACOWNICY:

Witold P. Glinkowski, Stanisław Grzelachowski,
Adam Konopacki, Marek Konopka,
Robert M. Kunkel, Zbigniew Michalczyk,
Zdzisław Skrok, Janusz Sujęcki,
Tomasz Urzykowski, Hanna Widacka,
Wanda Załęska

RADA REDAKCYJNA:

dr Dorota Folga-Januszewska
dr hab. inż. Danuta Kłosek-Kozłowska
prof. dr hab. Marek Kwiatkowski
dr hab. Małgorzata Omilanowska
prof. dr hab. Jacek Purchla
prof. dr hab. Andrzej Rottermund
prof. dr hab. Bogumiła Rouba
dr Tadeusz Rudkowski (przewodniczący)
prof. dr hab. Anna Sieradzka
mgr Ewa Siurawska
mgr Andrzej Sołtan
dr hab. inż. Bogusław Szmygin
prof. dr hab. Andrzej Tomaszewski

Wydawca:

Oficina Wydawnicza
Towarzystwa Opieki nad Zabytkami

dyrektor: Ewa Siurawska
00-459 Warszawa, ul. Mysłowiecka 1A,
tel. 0-22 629-62-26, tel./fax 0-22 622-46-74
www.zabytki-tonz.pl

Druk: **Argraf** Sp. z o.o.

03-301 Warszawa, ul. Jagiellońska 76
tel./fax (0 22) 811-51-11, 614-53-31
www.argraf.pl
skład i łamanie: Katarzyna Płońska

Redakcja zastrzega sobie prawo wprowadzania zmian i skrótów w materiałach przeznaczonych do publikacji oraz zmian i skrótów tytułów. Materiałów niezamówionych redakcja nie zwraca. Za treść reklam i ogłoszeń redakcja nie odpowiada.

Nakład: 6000 egz.

Od redakcji

Historia wielkich odkryć i wynalazków mówi nam, że tylko nieliczne zostały dokonane nagle i z przypadku. Najczęściej dochodzono do nich mozolnie na drodze długotrwałych eksperymentów i poszukiwań: w laboratoriach uczonych, w gabinetach przyszłych odkrywców. Bywało jednak (i nadal tak bywa), że te laboratoria i gabinety, w celu dochowania tajemnicy prowadzonych badań, zamieniano w pilnie strzeżone tajne pomieszczenia: dziś – w postaci ultranowoczesnych i znakomicie wyposażonych kompleksów naukowych, budowanych skrycie na całkowitym bezludziu, dawniej – w trudno dostępnych, niewiele różniących się od więziennych lochów miejscach odosobnień, w zakamarkach warownych twierdz i zamków.

O historii jednego z takich odkryć – wynalezieniu receptury na produkcję porcelany w Europie – i o losach samego odkrywcy Johanna Friedricha Böttgera (1682-1719) w książce poświęconej osiemnastowiecznym wyrobom porcelanowym miśnieńskiej manufaktury pisze Ingelore Menzhausen: „Wiadomo, że Böttger

uciekł z apteki swego berlińskiego nauczyciela i mistrza Zorna, gdy na dwór pruskiego króla dotarła wieść o jego eksperymentach ze złotem. [...] Ponieważ wierzono wówczas pryncypialnie w możliwość przemiany metali, Böttger naruszył interesy wielkich i musiał się lękać o swoją wolność. Tak więc uciekł do należącej wtedy do Saksonii Wittenbergi, aby tam studiować, został jednak ujęty i przewieziony jako więzień Augusta Mocnego do Drezna. Położony w pobliżu zamku «Złoty dom» stał się jego mieszkaniem i pracownią. [...] Przed zgnębionym bezradziejnymi eksperymentami ze złotem i zmuszanym do nowych obietnic pojawiło się jednak, zapewne pod wpływem [Ehrenfrieda Walthera von] Tschirnhausa, wyjście: podjęcie prób w dziedzinie ceramiki, którymi Tschirnhaus interesował się sam od lat. Od 1705 do 1706 roku Böttger znajdował się, prowadząc eksperymenty, w Albrechtsburgu w Miśni, [...] mając za doradców Papsta von Ohain i Tschirnhausa, wspierany przez pięciu freiberskich górników. Jeden z nich, Paul Wildenstein, pisał później o tym okresie: «[...] w 1706 przybyłem do Barona Böttgera w Miśni, do tajnego laboratorium i byłem z nim tam zamknięty przez osiemnaście tygodni, tak że nawet okna były zamurowane więcej niż do połowy, [...] mieliśmy laboratorium z 24 piecami i Panowie Baron i Tschirnhaussen robili ciągle próby z czerwoną porcelaną w tabliczkach i marmoryzowanych płytkach». We wrześniu 1706 roku Böttger został przeniesiony ze względów bezpieczeństwa, przed zbliżającymi się Szwedami, na rok do twierdzy Königstein. Eksperymenty zawieszono. Ważny jest jednak list Böttgera napisany do króla 3 czerwca 1707 roku. Zaklina w nim Augusta Mocnego «na litość boską», aby przybył do Königsteinu na rozmowę. [...] Król zareagował natychmiast. [...] Spotkanie miało miejsce o piątej rano 8 czerwca, a wynik tej rozmowy ujawnił się wkrótce: w kazamatach starych drezdeńskich murów fortecznych [...] urządzono pod nadzorem Tschirnhausa laboratoria, które Böttger 22 września 1707 roku przeniósł z twierdzy Königstein. Wildenstein relacjonował później [...], że wykonywano próby z czerwoną i białą porcelaną. [...] Obietnice Böttgera nie były gołosłowne: trzy miesiące później wynalazek porcelany udał się – pierwsza nadająca się do realizacji receptura porcelany nosi datę 15 stycznia 1708 roku” (I. Menzhausen, „Stara porcelana miśnieńska w Dreźnie”, Warszawa 1990, ss. 9-10).

Z okazji 300-lecia odkrycia porcelany w Europie w bieżącym roku na naszych łamach częściej niż zwykle będą pojawiać się artykuły związane z zabytkami ceramiki; ich zapowiedzią jest już krótka omówienie katalogu wystawy w Muzeum Pałacu w Wilanowie „Wazy greckie z kolekcji Stanisława Kostki Potockiego” (s. 31). W tym numerze rozpoczynamy też publikację spisu ukazujących się w Polsce czasopism poświęconych zabytkom (ss. 38, 40 i III okt.). Materiał, na prośbę organizatorów konferencji zorganizowanej przez Association de Journalistes du Patrimoine we wrześniu ubiegłego roku w Paryżu, został opracowany i przekazany jej uczestnikom. Dalszy ciąg spisu ukaże się w numerach lutowym i marcowym.

Wojciech Przybyszewski